

Kun suomalaisten lukutaito romahti

18.12.2023

Viime aikoina olemme saaneet lukea mediasta huolestuttavia uutisia. Koululaisten lukutaito on heikentynyt ja matemaattinen osaaminen on kokenut saman kohtalon. PISA-tutkimuksissa entinen huippumaa Suomi taantuu vuosi vuodelta.

Syyllinen on helppo löytää, ainakin jos lukee lehtien otsikoita. Tiivistäen voisi sanoa sen, mitä moni on pelännyt: netti on pilannut nuorisomme.

Mutta onko netti tosiasiassa se pääsyyllinen? Pitäisikö asiaa tutkia hieman tarkemmin?

Miksi kirjat eivät kiinnosta?

On totta, että nuorten lukemistottumukset ovat muuttuneet viimeisen parin vuosikymmenen aikana. Romaanit kuluvat yhä harvemman nuoren käsissä ja sarjakuvatkaan eivät kiinnosta niin kuin ennen. Sen sijaan jo alakoulussa kännykkä on käden jatke; Insta, TikTok ja muut sosiaalisen median palvelut vievät ison osan vapaa-ajasta.

Joskus on väitetty, että luetaanhan kännykästäkin tekstiä. Totta, mutta tapa lukea kännykän lyhytsanomia on erilainen ja teksti poikkeaa perinteisestä suomen kielestä. OMG & LOL! Iso osa sosiaalisen median kielestä on täynnä hymiöitä ja lyhenteitä. Niillä ilmaistaan tunteita, ottaan kantaa ja väritetään tekstiä. Kirjoista ja lehdistä ne puuttuvat.

Sitä paitsi TikTok ja muut nuorten suosimat palvelut perustuvat ensisijaisesti kuvaan ja ääneen, vasta toissijaisesti tekstiin. Fakta on se, että perinteinen pidemmän tekstimassa lukeminen koetaan vaikeaksi ja jopa vastenmieliseksi.

Kuka näyttikään esimerkkiä…

Lapsi oppii matkimalla ja sama totuus koskee myös nuorta. Toki ryhmäpaine saa teinit käyttäytymään yhdenmukaisesti, mutta iso merkitys on kodin esimerkillä. Kannattaa kysyä kahdesti, luetaanko teillä kotona? Vai istuvatko vanhemmat nenä kiinni televisiossa, kännykkä käden jatkeena?

Jo vuonna 1982 Pertti Vakkari totesi väitöskirjassaan, kuinka kirjavarallisuus korreloi suoraan lukemiseen. Jos kotona on kirjoja, niistä tulee herkemmin lapselle ja nuorelle osa elämää. Ei nimittäin riitä, että vaadimme lasta lukemaan, meidän on itse näytettävä siihen esimerkkiä. Kirjasto ja koulu tekevät sen eteen töitä hartavoimin, mutta suhde kirjallisuuteen lähtee jo kotoa. Liikunna suhteen tämä on ymmärretty, koskahan se tajutaan myös lukemisen osalta.

Hyvä lukutaito on kaiken perusta

Jos ihminen ei hallitse sujuvasti lukemista, se heijastuu niin oppimiseen, sivistykseen kuin moneen muuhunkin elämän osa-alueeseen. Tekoäly ei tule pelastamaan meitä kulttuurin katastrofilta jos emme tee pian jotain.

Koulut mukauttavat opetusta ja usein lahjakkaimmat lapset jäävät vaille haasteita. Ryhmäkoot ovat valtavia ja opettajat eivät enää saa itsenäisesti päättää opetuksestaan samalla tavalla kuin ennen. Koulusta on tullut kiva paikka olla ja viettää aikaa, mutta oppiiko siellä enää tarpeeksi. Sivistyksen, kulttuurin ja perustaitojen osaaminen on vaakalaudalla.

Ari Haasio
FT, yliopettaja
SeAMK

Kirjoittaja on Seinäjoen ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelualan yliopettaja ja suomalainen tietokirjailija.